Zaļā brīvība

Ilgtspējas izaicinājumi un risinājumi tekstila industrijā

Dace Akule

Plāns

Tekstila industrijas ietekme uz vidi

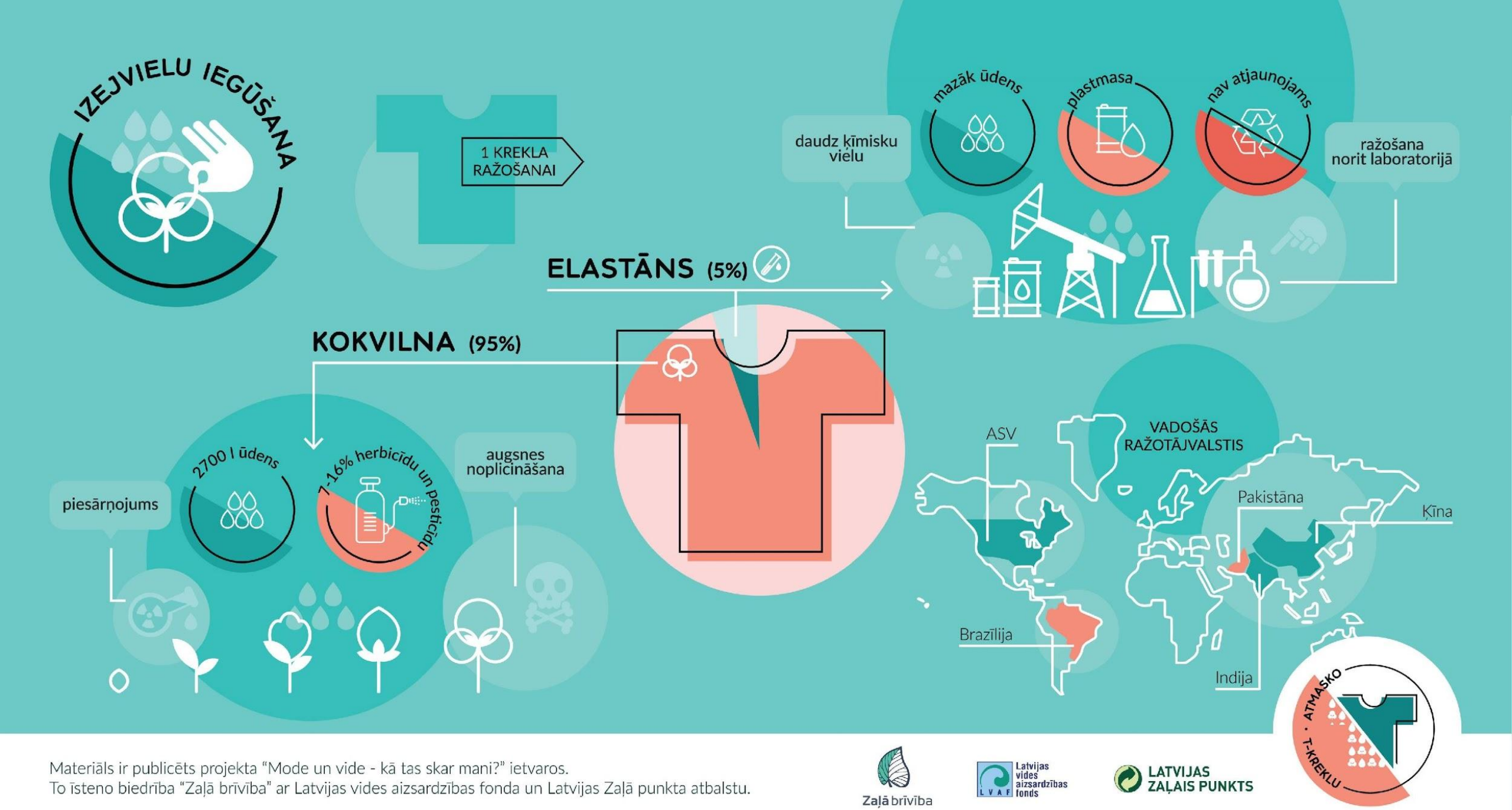
Mājsaimniecību tekstila šķirošana un ilgtspējīga izmantošana Latvijā

ES rīcībpolitika

Ko mēs varam darīt?

Tekstila industrijas ietekme uz vidi

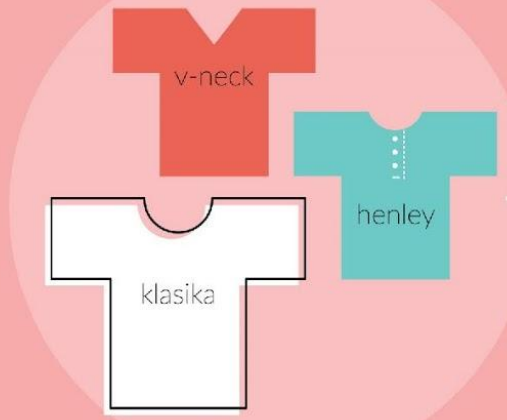
Materiāls ir publicēts projekta “Mode un vide - kā tas skar mani?” ietvaros.
To īsteno biedrība “Zaļā brīvība” ar Latvijas vides aizsardzības fonda un Latvijas Zaļā punkta atbalstu.

Zaļā brīvība

Latvijas vides aizsardzības fonds

LATVIJAS ZAĻAIS PUNKTS

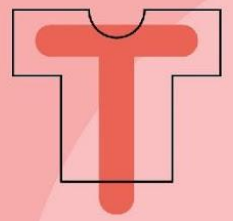

modes tendences var samazināt T-krekla dzīves ilgumu

T-krekls kā apakškrekls zem uniformām

rodas nosaukums "T-krekls"

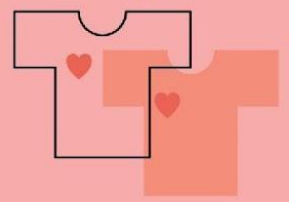
kino ietekmē T-krekls pārtop par apģērbu

apdrukas industrija pastiprina sacelšanās garu Rietumos

vēstījuma paušanai un piederības akcentēšanai

19.gs. beigas

1920. gads

50-tie gadi

60-tie/ 70-tie

mūs-dienas

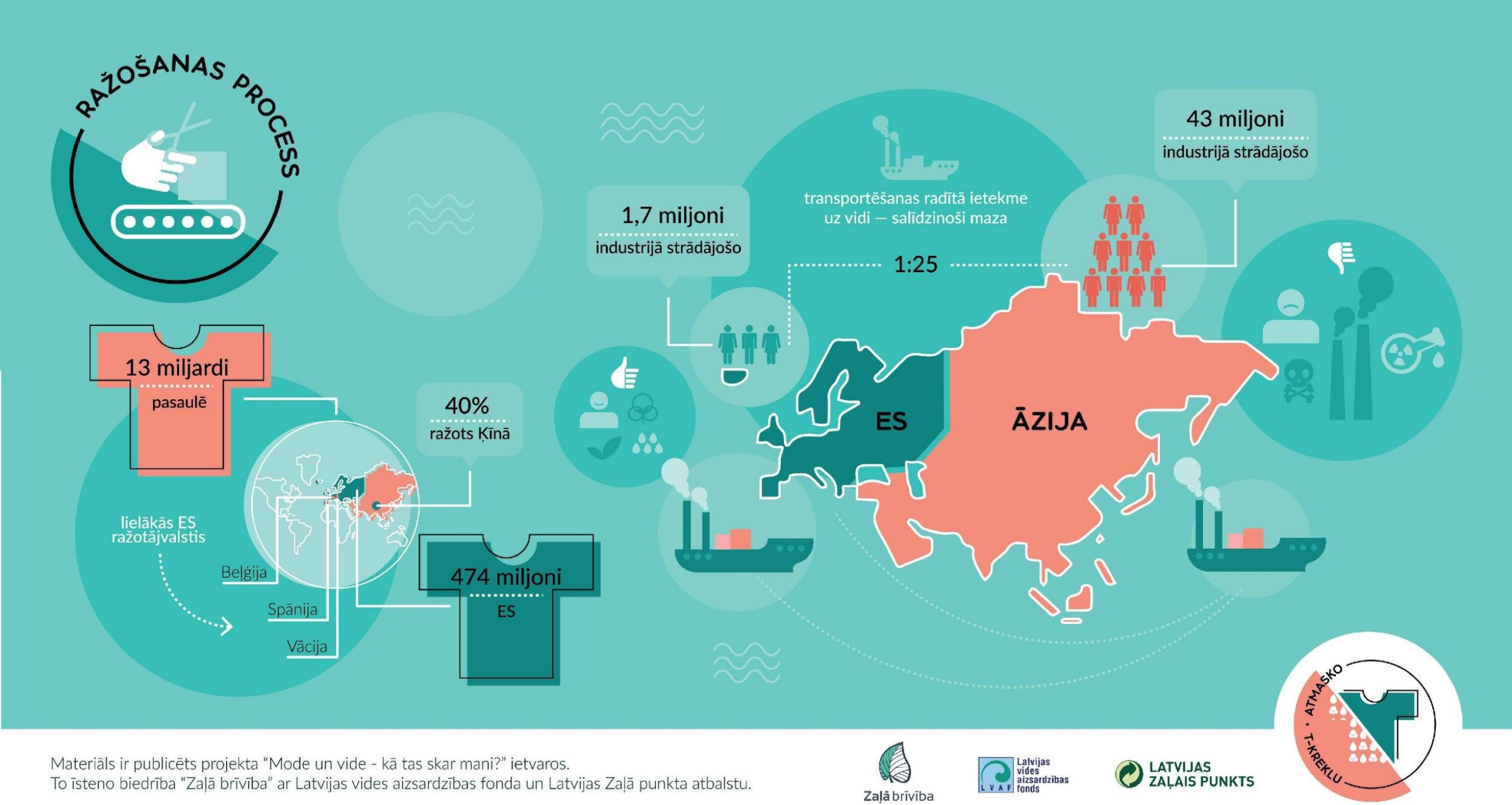
Materiāls ir publicēts projekta "Mode un vide - kā tas skar mani?" ietvaros.
To īsteno biedrība "Zaļā brīvība" ar Latvijas vides aizsardzības fonda un Latvijas Zaļā punkta atbalstu.

Zaļā brīvība

Latvijas vides aizsardzības fonds

LATVIJAS ZAĻAIS PUNKTS

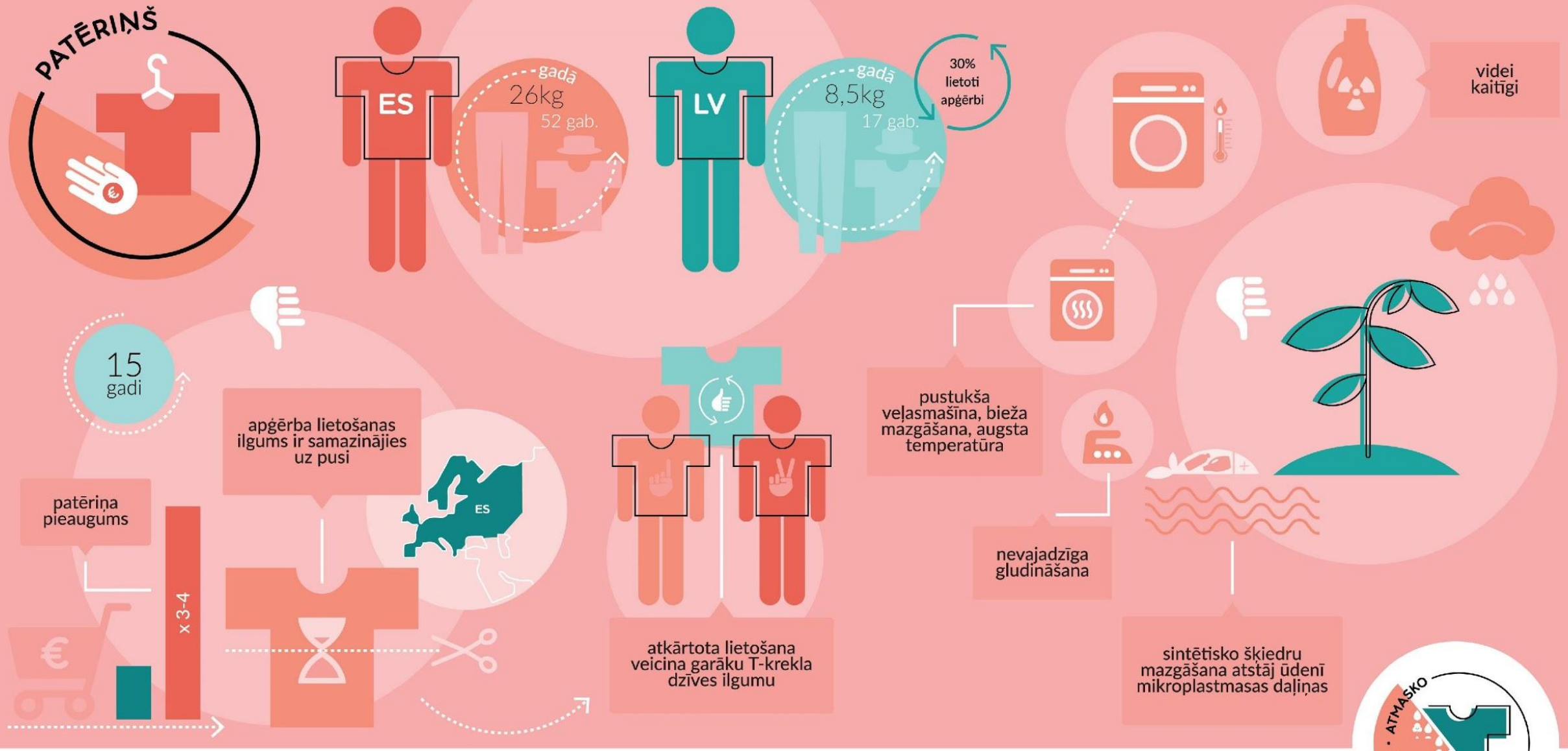
Materiāls ir publicēts projekta "Mode un vide - kā tas skar mani?" ietvaros.
To īsteno biedrība "Zaļā brīvība" ar Latvijas vides aizsardzības fonda un Latvijas Zaļā punkta atbalstu.

Zaļā brīvība

Latvijas vides aizsardzības fonds

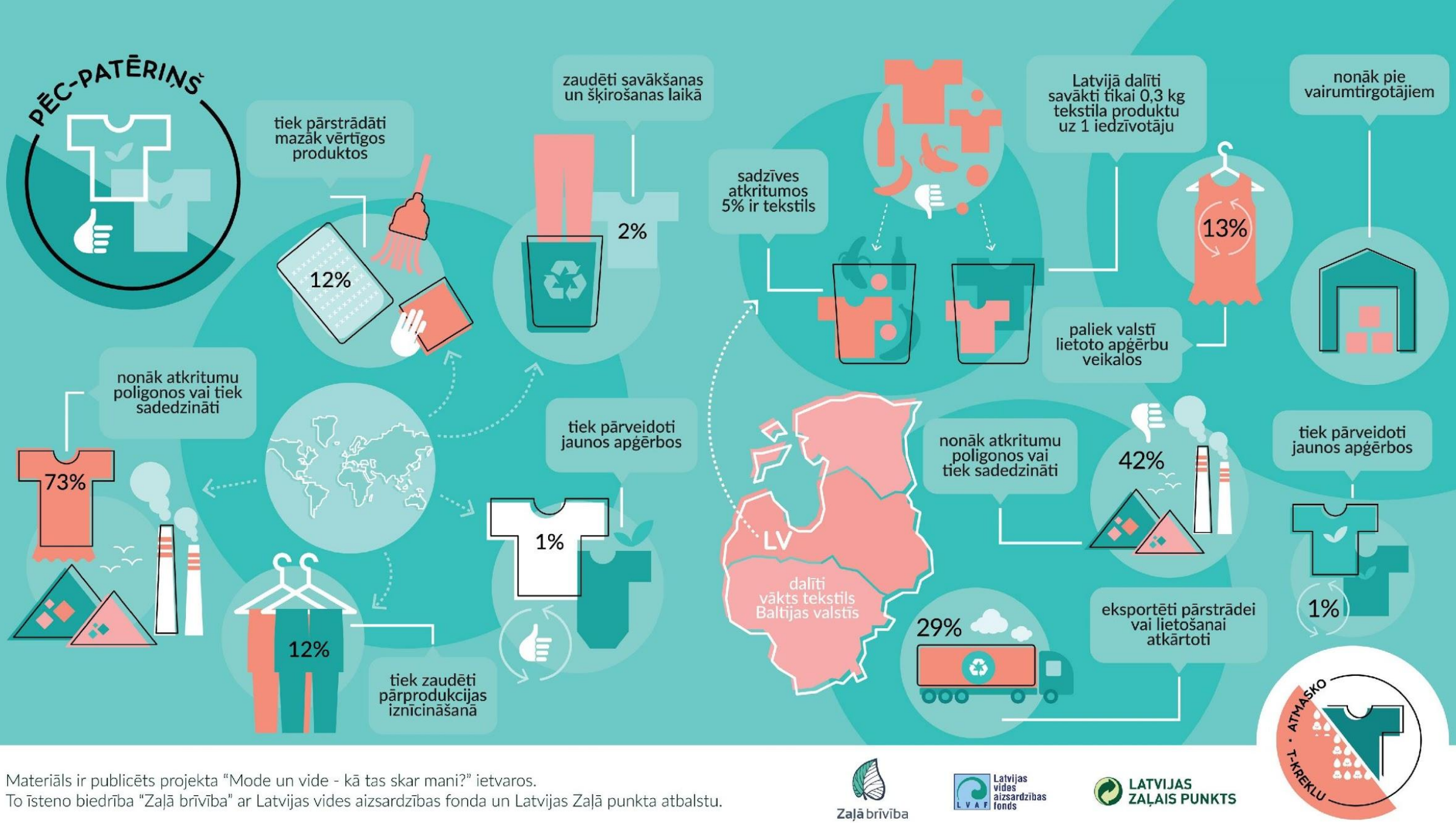
LATVIJAS ZAĻAIS PUNKTS

ATMASKO T-KREKLU

Materiāls ir publicēts projekta "Mode un vide - kā tas skar mani?" ietvaros.
To īsteno biedrība "Zaļā brīvība" ar Latvijas vides aizsardzības fonda un Latvijas Zaļā punkta atbalstu.

Zaļā brīvība
Latvijas vides aizsardzības fonds
LATVIJAS ZAĻAIS PUNKTS

Materiāls ir publicēts projekta “Mode un vide - kā tas skar mani?” ietvaros.
To īsteno biedrība “Zaļā brīvība” ar Latvijas vides aizsardzības fonda un Latvijas Zaļā punkta atbalstu.

Zaļā brīvība

Latvijas vides aizsardzības fonds

LATVIJAS ZAĻAIS PUNKTS

Mājsaimniecību tekstila šķirošana un ilgtspējīga izmantošana Latvijā

2023.gada pētījums

Pētījums tika veikts LIFE integrētā projekta “Atkritumi kā resursi Latvijā – Reģionālās ilgtspējas un aprites veicināšana, ieviešot atkritumu kā resursu izmantošanas koncepciju" (LIFE Waste To Resources IP, LIFE20 IPE/LV/000014) ietvaros, kas tiek īstenots ar Eiropas Savienības un Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu.

Valsts reģionālās attīstības aģentūra

Zaļā brīvība

Jaunu tekstila preču plūsmas Latvijā

Jaunu apģērbu un mājas tekstila preču patēriņš Latvijā 2021.gadā bija 13 896 t jeb **7,3 kg uz iedzīvotāju**. Tas neietver apavus, tāpēc atšķiras no citiem publiskajā telpā minētajiem datiem.

Salīdzinot ar 2018.gadu, kad jaunu tekstila preču patēriņš bija 11 753 t jeb 6,08 kg uz iedzīvotāju, patēriņš ir **pieaudzis par 2143 tonnām jeb 1,22 kg uz iedzīvotāju**.

2018.gadā = 12 tekstila preču vienības, 2021.gadā = 14 tekstila preču vienības.

Lietotu tekstila preču plūsmas Latvijā

Lietotu tekstila preču imports 2021.gadā: 12 001 t (2018.gadā 12 286 t)
Lietotu tekstila preču eksports 2021.gadā: 8166 t (2018.gadā 5 861 t)

Lietotu tekstila preču patēriņš 2021.gadā: 4409 tonnas jeb aptuveni **2,38 kg uz iedzīvotāju** (2018.gadā 2,5 kg). **Saglabājies līdzīgs lietotu tekstila preču īpatsvars: aptuveni 30% no patēriņa**

2018.gadā vidēji viens Latvijas iedzīvotājs patērēja ~17 tekstila preces (12 jaunas + 5 lietotas); 2021.gadā **~19 tekstila preces (14 jaunas + 5 lietotas).**

Tekstils atkritumos

2021.-2022.gada atkritumu apglabājamās daļas morfoloģijas analīžu dati no trim atkritumu poligoniem rāda, ka **tekstila atkritumu īpatsvars** ceturkšņu rādītājos svārstās no 1,8% līdz 9,7%, vidējais apjoms gadā: **4%-6%**.

Kopējais nešķiroto sadzīves atkritumu apjoms 2021.gadā bija 493 045 tonnas, tekstila atkritumu īpatsvars sadzīves konteineros varētu būt 19 721 - 29 582 tonnas.

Papildus tam, Latvijā savāktas 1 530 tonnas tekstila atkritumu: kopīgais tekstila atkritumu apjoms **2021.gadā bija 21 251 - 31 112 tonnas.**

Mājsaimniecību lietota tekstila preču plūsmās iesaistītie

Atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumu izvietotie tekstila konteineri

Labdarības organizāciju izvietotie konteineri vai pieņemšanas punkti

Kopā: vismaz 686 punkti (pieskaitot H&M veikalus un Apranga Group veikalus, vismaz 709 punkti)

2022.gadā savāktas vismaz 2 414 tonnas lietotu tekstila preču

	Nodošanas punktu skaits	Savāktais apjoms, tonnās
Uzņēmums Nr.1	60	188.6
Uzņēmums Nr.2	150	880
Uzņēmums Nr.3	3	4.77
Uzņēmums Nr.4	55	260
Uzņēmums Nr.5	120	20
Uzņēmums Nr.6	1	21.2
Organizācija Nr.1	11	327
Organizācija Nr.2	10	8
Organizācija Nr.3	4	20
Organizācija Nr.4	1	312
Organizācija Nr.5	6	8
Organizācija Nr.6	60	45
Organizācija Nr.7	3	29
Organizācija Nr.8	2	nav datu
Organizācija Nr.9	200	290
kopā	**686**	**2413.57**

Salīdzinot ar 2018.gadu, **Latvijā dalīti savāktais lietotu tekstila preču apjoms ir palielinājies par četrām** reizēm no 528 uz 2 414 tonnām.

Ja 2018.gadā Latvijā dalīti tika savāktas 4,5% gadā tirgū palaisto jauno tekstila preču, tad 2022.gadā šis īpatsvars ir 17%.

Rēķinot uz vienu iedzīvotāju, 2018.gadā Latvijā tika dalīti savākti 0,3 kg lietotu tekstila preču (~1 tekstila prece), **2022.gadā - 1,3 kg (~3 tekstila preces).**

Strauja attīstība, salīdzinot ar 2018.gadu

Būtiski palielinājies gan **iesaistīto pušu skaits, gan punktu skaits**, kuros cilvēki var nodot lietotas tekstila preces. Ir izveidojies arī daudz plašāks un daudzveidīgāks **sadarbības tīkls**.

- Atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumi sadarbojas, lai katram uzņēmumam nebūtu jāveic pirmā šķirošana,
- Atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumi sadarbojas ar vairumtirgotājiem, kas veic savākto tekstila preču kvalitatīvu šķirošanu,
- Atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumi sadarbojas ar labdarības organizācijām, nododot tām labdarībai trūkstošās lietas, kā arī pieņemot sliktākas kvalitātes ziedojumus,

Strauja attīstība, salīdzinot ar 2018.gadu

- Labdarības organizācijas sadarbojas, lai atrastu pielietojumu lietotajām tekstila precēm, kas nav nododamas atkārtotai lietošanai,

- Labdarības organizācijas sadarbojas ar vairumtirgotājiem, lai daļu ziedojumu nodotu eksportam, iegūstot ienākumus savu izdevumu segšanai un labdarības projektu atbalstīšanai,

- Ir arī plašāk pieejamas iespējas atrast jaunus saimniekus lietotām tekstila precēm caur tādām iniciatīvām kā “Brīvbode'' un “Andele Mandele”,

- Paplašinās pārstrādes un reģenerācijas uzņēmumu radītās iespējas atrast pielietojumu tiem tekstila materiāliem, kas nebūs derīgi atkārtotai izmantošanai.

Strauja attīstība, salīdzinot ar 2018.gadu

Salīdzinot ar 2018.gadu, **būtiski samazinājies labdarības organizāciju savākto tekstila preču īpatsvars, jo aktīvāki ir kļuvuši atkritumu apsaimniekotāji**:

- 2018.gadā labdarības organizācijas savāca aptuveni 67% no kopējā lietotu tekstila preču apjoma, un atkritumu apsaimniekotāji - tikai 7%,

- 2022.gadā labdarības organizācijas savāca 43% apjoma, pārējo - atkritumu apsaimniekošanas sektora uzņēmumi.

	2018	2022
Dalīti savākti no tirgū uzlikto jauno preču apjoma	4.5%	17%
Atkārtoti izmantoti Latvijā no dalīti savāktā	51%	29%
Pārstrādāti no dalīti savāktajiem (pārveide)	1%	0.3%
Atkritumos no dalīti savāktajiem	23%	8.4%
Tekstila īpatsvars nešķirotajos sadzīves atkritumos	3-5%	4-6%

Latvija tuvojas vidējai ES statistikai: pēc 2021.gada aplēsēm, vidēji ES dalīti tiek savāktas vismaz 38% tirgū palaisto jauno tekstila preču.

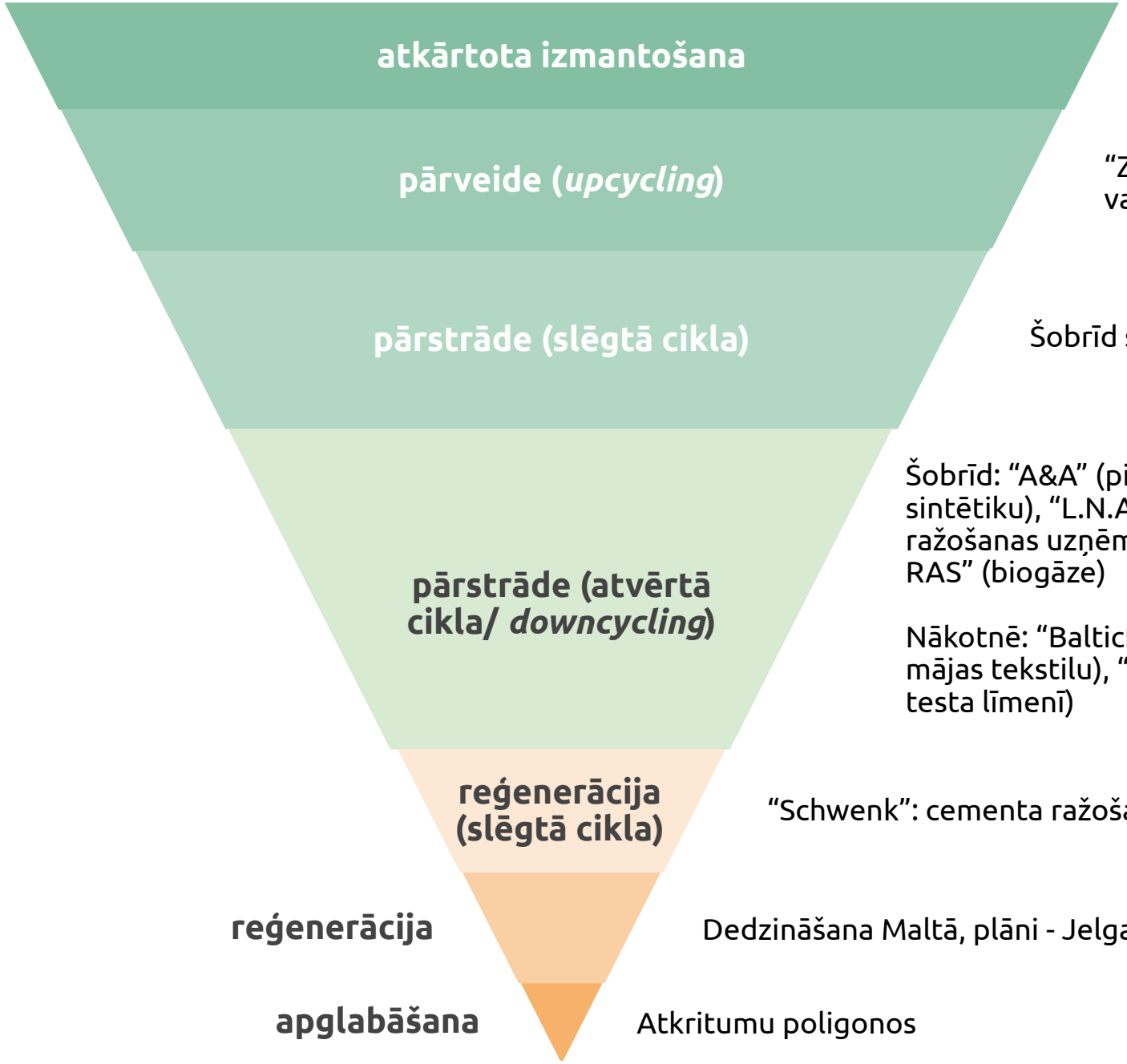
Šķirošanas punkti

Latvijā lietotu tekstila preču šķirošana notiek vismaz **8 pilsētās/ novados**: Rīgā, Ogrē, Jelgavā, Siguldā, Aizkrauklē, Mālpilī, Talsu novadā un Liepājā.

Daļu atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumu tekstila konteineros savākto preču kvalitatīvu šķirošanu veic vairumtirgotāji, kas arī nodarbojas ar importēto lietoto tekstila preču šķirošanu, vairumtirgošanu un mazumtirgošanu.

H&M veikalos savāktās tekstila preces tiek transportētas ārpus Latvijas, lai šķirošanu veiktu, visticamākais, Vācijā. Apranga Group veikalos savāktās tekstila preces tiek nešķirotā veidā nodotas labdarības organizācijai Latvijā.

Labdarības veikali, “AndeleMandele”, “Brīvbode” u.c.

“Zīle”, “Pārtapis”, “Velga Code”, “Visi var”

Šobrīd šādu iespēju nav

Šobrīd: “A&A” (pildošais materiāls; pieņem sintētiku), “L.N.A” (pildošais materiāls no vilnas ražošanas uzņēmuma pārpalikumiem), “Liepājas RAS” (biogāze)

Nākotnē: “Balticfloc” (siltumizolācija: plāno testēt mājas tekstilu), “Druplat” (koka transporta paletes testa līmenī)

“Schwenk”: cementa ražošana (pelnu utilizācija)

Dedzināšana Maltā, plāni - Jelgavā, Ventspilī, Rīgā

Atkritumu poligonos

Nākotne: ES rīcībpolitika

Jau spēkā

- No 2025.gada visās ES valstīs jābūt nodrošinātai tekstila šķirošanai, turklāt jābūt mērķiem ne tikai par savākto apjomu, bet arī izmantošanu,

- Tekstila atkritumu šķirošana paver iespējas to atkārtotai izmantošanai, pārveidei, pārstrādei vai utilizācijai,

ES stratēģija tekstila apritei un ilgtspējai

Vīzija: līdz 2030.gadam tekstila produkti, kas tiek pārdoti ES tirgū, būs **ilgi kalpojoši un pārstrādājami, lielā mērā ražoti no pārstrādātām šķiedrām, brīvi no bīstamām ķīmiskām vielām un ražoti, cienot sociālās tiesības un vidi**. Patērētāji ilgāk gūst labumu no augstas kvalitātes tekstilizstrādājumiem par pieņemamām cenām, **ātrā mode vairs nav modē**, un ekonomiski izdevīgi atkārtotas izmantošanas un remonta pakalpojumi ir plaši pieejami. Konkurētspējīgā, izturīgā un inovatīvā tekstilizstrādājumu nozarē ražotāji uzņemas atbildību par saviem produktiem visā produkta ķēdē, tostarp tad, kad tie kļūst par atkritumiem. Aprites tekstilizstrādājumu ekosistēma plaukst, un to veicina pietiekamas jaudas inovatīvai šķiedru pārstrādei, savukārt **tekstilizstrādājumu sadedzināšana un apglabāšana poligonos ir samazināta līdz minimumam**.

Kvalitātes prasības

- Obligātas prasības eko dizainam, lai celtu tekstilizstrādājumu kvalitāti attiecībā uz izturību, atkārtotu izmantošanu un labojamību,

- Prasība nodrošināt, ka produktos ir izmantotas pārstrādātas šķiedras un, lai produkta šķiedras būtu pārstrādājamas,

Jauni pienākumi

- Pienākums lieliem uzņēmumiem publiskot informāciju par izmestiem un iznīcinātiem produktiem,
- Aizliegums iznīcināt nepārdotus, atpakaļ-atgrieztus produktus,
- Priekšlikumi, lai mazinātu mikroplastmasas piesārņojumu,
- Prasība ļaut izsekot ķīmisko vielu klātbūtnei, lai samazinātu tekstila produktu ražošanas negatīvo ietekmi uz klimatu un vidi.

Zaļmaldināšanas ierobežojumi

- Digitāla produkta “pase” ar “apritīguma parametriem”, lai palīdzētu patērētājiem pieņemt pārdomātus lēmumus,
- Zaļmaldināšanas izskaušana, aizliedzot marketingā izmantot dažādus apgalvojumus bez pamatojuma,
- EU EcoLabel veicināšana tekstila industrijā.

Paplašināta ražotāju atbildība

- Harmonizēta paplašinātās ražotāju atbildības (*extended producers responsbility*) shēma visā ES,

- Daļa no ienākumiem, kas gūti, jāiegulda pasākumos, kas mazina atkritumu rašanos un veicina tekstila produktu atkārtotu lietošanu (labošana, lietoti produkti, pārveide),

- Apturēt pārprodukcijas un pārpatēriņa tendences: izskaust ātrās modes fenomenu un stiprināt aprites ekonomikas biznesa modeļu izplatīšanos, tai skaitā sociālos uzņēmumus un to sadarbību ar “konvencionāliem” uzņēmumiem un citiem spēlētājiem.

Publiskās investīcijas, lai pārmaiņas iekustinātu

- Nodokļu politika, lai atbalstītu tekstila produktu labošanu un atkal-izmantošanu,

- Investīcijas un granti aprites ekonomikas stiprināšanai tekstila industrijā,

- Atbalsts aprites ekonomikai vajadzīgo prasmju (eko dizains, šķiedras, inovatīvas ražošanas tehnoloģijas, produktu labošana un pārveide) stiprināšanai darba tirgos.

Ko mēs varam darīt?

Ko varam darīt?

- Mudināt uz pārdomātu patēriņu / patērēt pārdomāti: vajadzību saraksts!
- Lolot un labot!
- Meklēt jaunus saimniekus mūsu mīlētajām drebēm!
- Pārveidot vai lietot jaunos veidos!

Ko varam darīt?

- Katrs eiro ir balsojums par labu vienam vai otram biznesa modelim!
- Kvalitāte nevis kvantitāte: vai manā garderobē ir kāds apģērbs, ko varēs mantot nākamā paaudze/ vai es veidoju apģērbu, ko varēs mantot nākamā paaudze?

Zaļā brīvība

Lapu 17, Rīga, LV 1002 • www.zalabriviba.lv • info@zalabriviba.lv